

Kuczyński, Antoni

"Bronisław Piłsudski (1866-1918).
Człowiek - uczyony - patriota".
Symposium: 20-21 października 2000 r.
w Zakopanem

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 46/2, 217-226

2001

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

1815–1915 w zbiorach Biblioteki Narodowej, opublikowany w 1998 r. jako XVI tom serii „Studia i Materiały z Historii Kartografii“, zawierający 384 opisy i 43 reprodukcje dokumentów kartograficznych.

² Bolesław Olszewicz: *Kartografia polska XIX wieku. Przegląd chronologiczno-bibliograficzny*. Materiały zachowane w Archiwum Polskiej Akademii Nauk oraz Instytucie Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk przygotowała do wydania Wiesława Wernerowa. Instytut Historii Nauki PAN, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Warszawa: Wydawn. Retro-Art. Tom I, Tom II – 1998, 548 (288+260) s.; Tom III. 1. *Skorowidz osobowy* (oprac. W. Wernerowa), 2. *Skorowidz geograficzny* (oprac. J. Ostrowski i W. Wernerowa), 3. *Skorowidz bibliograficzny* (oprac. W. Wernerowa) – 1999, 192 s.

³ *Kartografia Królestwa Polskiego 1815–1915. Materiały XVIII Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii. Warszawa, 21–22 listopada 1997*. Pod red. L. Szaniawskiej i J. Ostrowskiego. Instytut Historii Nauki PAN – Zespół Historii Kartografii, Biblioteka Narodowa – Zakład Zbiorów Kartograficznych. Warszawa: Bibl. Narodowa, 2000, 280 s. „Z Dziejów Kartografii“ Tom X.

⁴ *Kartografia polska XIX wieku w dorobku Bolesława Olszewicza. Materiały XX Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii. Polanica-Zdrój, 13–15 kwietnia 2000 r.* Pod red. W. Wernerowej i J. Ostrowskiego. Instytut Historii Nauki PAN – Zespół Historii Kartografii, Polskie Towarzystwo Geograficzne – Komisja Historii Geografii. Wrocław: Wydawn. Sudety, 2000 [druk 2001], 248 s. „Z Dziejów Kartografii“ Tom XII.

Jerzy Ostrowski
(Warszawa)

„BRONISŁAW PIŁSUDSKI (1866–1918). CZŁOWIEK – UCZONY – PATRIOTA“
SYMPOZJUM: 20–21 PAŹDZIERNIKA 2000 R. W ZAKOPANEM

1. A jednak się spełniło!

Gdy w dniu 3 września 1999 roku, kończącym sesję referatową III Międzynarodowej Konferencji poświęconej Bronisławowi Piłsudskiemu i jego dziedzictwu naukowemu noszącej nazwę „Bronisław Piłsudski i Futabatei Shimei, piękna karta w dziejach stosunków polsko-japońskich“ – Kraków/Zakopane 29 sierpnia–7 września 1999, wręczałem Pani Teresie Jabłońskiej, dyrektor Muzeum Tatrzańskiego im. dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem urnę zawierającą ziemię z grobu B. Piłsudskiego, znajdującego się na cmentarzu Montmorency pod Paryżem, wówczas zapewniła Ona uczestników konferencji, że trapiąca mnie od lat idea, by na Cmentarzu Zasłużonych w Zakopanem wznieść symboliczną mogiłę B. Piłsudskiego, doczeka się realizacji w roku 2000!¹.

Złożona wówczas obietnica spełniła się! Oto bowiem w dniach 20–21 października 2000 roku odbyło się w Zakopanem sympozjum pod nazwą „Bronisław

Piłsudski (1866–1918). Człowiek – Uczony – Patriotą“, zorganizowane staraniem Polskiej Akademii Umiejętności (siedziba w Krakowie) i Towarzystwa Muzeum Tatrzańskiego im. dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem, przy merytorycznej współpracy Ośrodka Badań Wschodnich Uniwersytetu Wrocławskiego. W ten sposób już po raz czwarty (1985 – konferencja w Sapporo; 1991 – konferencja w Južno-Sachalińsku; 1999 – konferencja w Krakowie i Zakopanem) uczczono pamięć B. Piłsudskiego, podkreślając ważność jego badań nad kulturą tubylczych ludów wyspy Sachalin i Pomorza Amurskiego oraz Ajnów z wyspy Hokkaido. Oceniono także jego prace ludoznawcze w Polsce oraz działalnością społeczno-polityczną na rzecz odzyskania niepodległości przez Rzeczpospolitą w 1918 r.

Całością spraw organizacyjnych związanych z ostatnim sympozjum kierował dr Mieczysław Rokosz z Krakowa, nauczyciel akademicki w Uniwersytecie Jagiellońskim, a zarazem prezes wspomnianego już Towarzystwa Muzeum Tatrzańskiego, gorący orędownik uczczenia pamięci B. Piłsudskiego przez wzniesienie jego symbolicznej mogiły na cmentarzu w Zakopanem. Pomysł ten omawiałem z nim przed laty w Krakowie gdy dobry los zetknął nas ze sobą podczas konferencji naukowej pod nazwą „Powstanie kościuszkowskie i jego Naczelnik. Historia i tradycja“ (Kraków–Wrocław, dnia 28–30 marca 1994 roku), zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Historyczne. Przyznaję, że idea ta zrodziła się gdy w 1991 roku w Južno-Sachalińsku, na wschodnich rubieżach Rosji, stanął pomnik B. Piłsudskiego, którego odsłonięcie uświetniło II międzynarodową konferencję poświęconą jego życiu i naukowej działalności. Dodajmy zarazem, że pomnik wzniesiono tam dzięki niepomniemu trudowi Władysława Łatyszewa, dyrektora Obwodowego Krajoznawczego Sachalińskiego Muzeum w Južno-Sachalińsku. Dzięki mu za to!

Ów fakt, że na dalekim Sachalinie jest pomnik naszego rodaka, stał się rzeczowym argumentem uczczenia jego pamięci i w Polsce. Wybór padł na Zakopane, bo właśnie w tym mieście, położonym u podnóża polskich Tatr, B. Piłsudski przebywał przez parę lat po powrocie z zesłania. Początkowo leczył się tam, a potem rozwijał aktywną działalność ludoznawczą. Podczas moich kolejnych pobytów w Zakopanem, mających na celu bliższe poznanie związków B. Piłsudskiego z tym miastem, po wielokroć rozważałem z Panią Teresą Jabłońską, dyrektorem Muzeum Tatrzańskiego temat urealnienia pomysłu wzniesienia w tym mieście na jednym z miejscowych cmentarzy symbolicznej mogiły B. Piłsudskiego. Przyznaję, że od razu zaakceptowała ona pomysł i stała się zwolenniczką doprowadzenia sprawy do szczęśliwego końca. Czas biegł, szukano stosownych możliwości aby powzięte zamiary zrealizować. I właśnie przywołane powyżej spotkanie z dr M. Rokoszem zwieliokrotniło możliwości realizacji przedsięwzięcia. On bowiem, znając zasługi B. Piłsudskiego na polu ludoznawstwa podhalańskiego, troszczył się o to, by je uczcić jakimś trwałym znakiem pamięci w Zakopanem.

Tak więc droga od pomysłu do efektu stała się łatwiejsza, a realizacja planu wzniesienia na Cmentarzu na Pękowym Brzyzku w Zakopanem symbolicznej mogiły B. Piłsudskiego stawała się z każdym rokiem coraz bliższa. W ostatnim okresie trud związany ze zwieńczeniem tego zamierzenia spadł na dr M. Rokosza i związanych z nim osób, wywodzących się z kręgów pracowników muzealnych Zakopanego i działaczy Towarzystwa Muzeum Tatrzańskiego. I stało się, to co zaplanowano!

2. Symboliczna mogiła B. Piłsudskiego

Pomniki, mogiły, tablice pamiątkowe to trwałe znaki pamięci, które wpisują się na stałe w ludzką świadomość. Tam więc za przyczyną symbolicznej mogiły B. Piłsudskiego wzniesionej na Cmentarzu Zasłużonych w Zakopanem, jego postać bardziej upowszechni się w świadomości mieszkańców tego miasta, w którym on mieszkał i pracował po powrocie z sachalińskiego zesłania. Ba, znajdzie to również pełniejszy wymiar bowiem Zakopane odwiedzane jest corocznie przez liczne rzesze turystów, którzy poznając dzieje miasta często odwiedzają ten cmentarz tak bardzo związany z historią Podhala i polskiej kultury. Cmentarz Zasłużonych w Zakopanem jest bowiem miejscem szczególnym. Tam pogrzebani zostali wybitni malarze, uczeni, działacze polityczni, społecznicy, ludzie zakochani w Tatrach, a jednocześnie mocno związani z dziejami polskiej kultury. Tu w zaciszu szczytów górskich, z dala od zgiełku wielkich miast wśród urokliwej przyrody, stworzyli oni wiele wspaniałych dzieł, wiele dali temu miastu włączając się w jego kulturalny rytm, jaki toczył się w tych „Polskich Atenach“, jak pod koniec XIX i na początku XX stulecia zwykło się określać Zakopane.

Dodajmy, że do Zakopanego przyjeżdżali też często obywatele z innych krajów, by w tutejszych sanatoriach leczyć zdrowie. Zakopane było też azylem dla różnego rodzaju działaczy politycznych. Tu z dala od centrów miejskich spotykali się oni na naradach, omawiali różne kwestie organizacyjne i polityczne. Nieopodal tego miasteczka w miejscowości Poronin przebywał w początkach XX stulecia Włodzimierz Uljanow, sterujący stąd działalnością polityczną na terenie Rosji. W Zakopanem spotykał się on z emisariuszami przyjeżdżającymi też z różnych ośrodków Cesarstwa Rosyjskiego. Utrzymywał też bliskie kontakty z działaczami polskiego ruchu robotniczego, którzy także nie omijali Zakopanego. W. Lenin przebywał na ziemiach polskich od czerwca 1912 r. do końca sierpnia 1914 roku. W okresie tym mieszkał w Krakowie, w Zakopanem oraz innych miejscowościach Podhala jak Poronin, Biały Dunajec, Maków Podhalański i Nowy Targ². W Zakopanem od 1910 roku mieszkał Rosjanin, Borys Wigiliew, który zagrożony aresztowaniem w Rosji za prowadzoną tam działalność polityczną przybył do Krakowa, gdzie przez pewien czas studiował geologię na Uniwersytecie Jagiellońskim, a wskutek trapiącej go choroby przeniósł się do Zakopanego, gdzie zmarł w 1924 roku. Mieszkając w Zakopanem wpisał się na stałe w dzieje

środowiska naukowego tego miasta. Znane są jego badania jakie prowadził w Tatrach³. Z Zakopanem związana jest także postać litewskiego malarza Adama Warnasa, który pozostawał w bliskich kontaktach z B. Piłsudskim i namalował jego portret w stroju ajnoskim, niestety do dzisiaj nie odnaleziony, mimo podjętych licznych kwerend i poszukiwań⁴. Istnieje wiele opracowań, w których poruszane są sprawy związane z kulturotwórczą rolą Zakopanego. Dotyczą one zarówno konkretnych osób, które związały się z tym miastem, jak też różnych problemów związanych z prowadzonymi na Podhalu badaniami naukowymi – przyrodniczymi i etnograficznymi, działalnością pisarską ludzi, którzy mieszkali przez pewien czas w Zakopanem, działalnością polityczną itp. Wachlarz problemów jest niezmiernie szeroki, a w niektóre z nich wyraźnie wpisuje się postać B. Piłsudskiego. Nic przeto dziwnego, że właśnie w tym mieście znajduje się jego symboliczny grób.

Wspomniany Cmentarz Zasłużonych w Zakopanem, zwany też Pęksowym Brzyzkiem, na którym w dniu 21 października 2000 roku poświęcona została symboliczna mogiła B. Piłsudskiego, zyskał sobie trwałe miejsce w świadomości mieszkańców miasta i odwiedzających go licznych rzesz turystów krajowych i zagranicznych. Usytuowany jest w centralnym punkcie miasta na wysokim brzegu potoku zwanego Cichą Wodą, nieopodal jego połączenia z niewielką rzeczką zwaną Białym Potokiem. Od nazwiska fundatora, który ofiarował swoją ziemię na ten cmentarz, którym był Jan Pęksa, nekropolia ta nazwana została Pęksowym Brzyzkiem. W gwarze górali podhalańskich nazwa „brzyzek“ oznacza skrawek ziemi wznoszący się ku górze, leżącej nad potokiem, drogą czy rzeką. Tak właśnie usytuowany jest ten cmentarz. Tuż przy nim stoi drewniany kościółek wybudowany w 1847 roku, świadczący o kunszcie budowlanym miejscowych górali⁵.

Poświęcenie symbolicznej mogiły B. Piłsudskiego, usytuowanej na tym cmentarzu właśnie, odbyło się o godzinie 9-tej rano w dniu 21 października 2000 r. Oprócz uczestników sympozjum, w gronie których byli także członkowie rodziny Piłsudskich – Tadeusz Kadenacy i Ryszard Pawłowski, na uroczystość przybyli przedstawiciel władz miejskich Zakopanego, społeczność tego miasta, liczna grupa młodzieży szkolnej, pracownicy miejscowych muzeów i instytucji turystycznych, przedstawiciele dyrekcji Tatrzańskiego Parku Narodowego, przewodnicy turystyczni, członkowie Związku Podhalańców ze swoim sztandarem. Przybyli tak licznie by pokłonić się pamięci B. Piłsudskiego, człowieka, który przez tyle lat był niesłusznie zapomniany, którego nazwisko tylko od czasu do czasu błąkało się na peryferiach historii polskiej etnografii!

Była to uroczystość wzruszająca nie tylko swoją oprawą scenograficzną, której dodawała uroku wspaniała tatrzańska jesień odsłaniająca urzekające widoki tatrzańskich szczytów, po których odbywał wycieczki B. Piłsudski. Ale była to też uroczystość potwierdzająca, że Zakopane oddaje swój hołd Człowiekowi, że splanca wobec niego dług zapomnienia, że pamięta o tym, iż On po długich

latach sachalińskiego zesłania żył i tworzył w Zakopanem, że organizował tu eksploracje etnograficzne, że ożywiał swoimi inicjatywami miejscowe środowisko, że dbał o rozwój miejscowego muzeum, że był aktywnym na wielu polach życia kulturalnego i naukowego tego miasta i regionu, że kochał Tatry i podhalański lud! Wspominali o tym w swoich przemówieniach towarzyszących uroczystości poświęcenia mogiły etnolog Koichi Inoue z Uniwersytetu Hokkaido w Sapporo, etnolog oraz historyk, biograf B. Piłsudskiego, Antoni Kuczyński i historyk, prezes Towarzystwa Muzeum Tatrzańkiego, Mieczysław Rokosz.

Symboliczna mogiła B. Piłsudskiego usytuowana została po lewej stronie cmentarza, tuż obok grobu Stanisława Witkiewicza (1851–1915), malarza, pisarza, teoretyka sztuki, człowieka wielce zasłużonego dla kultury polskiej i Zakopanego. Przetwarzając charakterystyczny dla Podhala rodzaj budownictwa drewnianego, stworzył S. Witkiewicz tzw. styl zakopiański w architekturze. Zaprojektował w nim wiele domów wybudowanych w Zakopanem, a wśród nich wspinała willę zwaną „Koliba“ – w której odbywała się druga część obrad zakopiańskiego sympozjum⁶. Część tych obiektów projektowanych przez S. Witkiewicza zachowała się w dobrym stanie do naszych czasów i dodaje krasy Zakopanemu. Niektóre z nich obejrzeli podczas konferencji w 1999 roku jej uczestnicy przebywający w Zakopanem i biorący udział w objeździe terenowym kończącym obrady tej, ze wszech miar interesującej, imprezy naukowej o dużym rezonansie medialnym w Polsce, konferencji, która poszerzyła krąg wiedzy o B. Piłsudskim⁷.

Warto tutaj zaznaczyć, że usytuowanie symbolicznej mogiły B. Piłsudskiego na Cmentarzu Zasłużonych w Zakopanem tuż obok grobu S. Witkiewicza nie jest przypadkowe. Wybrano taką lokalizację ze względu na fakt, iż S. Witkiewicz był krewnym B. Piłsudskiego i łączyły ich przyjazne kontakty. wiadomo bowiem, że gdy B. Piłsudski powrócił z zesłania do Krakowa, zamieszkał potem w Zakopanem i częstokroć kontaktował się z S. Witkiewiczem oraz jego rodziną, mieszkającą tu w stolicy polskich Tatr. Znane są jego listy pisane do S. Witkiewicza, które oprócz spraw natury osobistej uwydatniającej osobowość nadawcy, stają się ważnym źródłem dotyczącym spraw ludoznawczych, którymi B. Piłsudski zajmował się na Podhalu. W listach tych znajduje się także wiele spraw natury autobiograficznej, co wydatnie wskazuje na bliskość jaka łączyła B. Piłsudskiego z S. Witkiewiczem. Przewija się w nich także troska o rozwój ruchu ludoznawczego na Podhalu, o gromadzenie eksponatów etnograficznych, o budowę nowego gmachu Muzeum Tatrzańkiego. W listach tych zadawał on wiele pytań swojemu krewnemu, radził się go, informował! Takie listy piszą do siebie tylko ludzie bliscy obdarzający się wzajemną sympatią oraz zaufaniem⁸. Lektura tych listów pozwala nam jednocześnie zrozumieć jak B. Piłsudski pojmował rolę ekspozycji muzealnej, jakie role wyznaczał muzeom, które wedle jego opinii nie mogły być tylko zbiorem eksponatów lecz miały też szerzyć wiedzę o regionie, miały być placówkami inspirującymi ruch naukowy lub zgoła uprawiającymi naukę samoistnie! Odkrywczość i oryginalność

koncepcji B. Piłsudskiego w tej dziedzinie ujawni się potem w pełni w specjalnej rozprawce na ten temat⁹.

Symboliczna mogiła B. Piłsudskiego kryje we wnętrzu urnę z ziemią z jego grobu przywiezioną do kraju przez Elżbietę Trelę-Mazur w maju 1999 roku, a pobraną staraniem Ośrodka Badań Wschodnich Uniwersytetu Wrocławskiego dzięki zabiegom A. Kuczyńskiego. Urna umieszczona została w niszy wydrążonej w dolnej części kamienia nagrobnego, w którym umocowany jest żelazny krzyż. Stanął on na mogile B. Piłsudskiego dzięki Pani Agnieszce Sikorskiej, pełniącej stanowisko konserwatora zabytków w Zakopanem. Ona to bowiem odnalazła go przed laty na jednym z zakopiańskich cmentarzy i po żmudnych zabiegach konserwatorskich przeznaczyła na mogiłę B. Piłsudskiego. Na zwieńczeniu ramion tego krzyża znajduje się napis epitafijny o treści:

Ś.P.

BRONISŁAW PIŁSUDSKI

UR. 21.X.1866 R. W ZUŁOWIE NA LITWIE

UTONAŁ W SEKWANIE 17.V.1918 ROKU, POCHOWANY W

MONTMORENCY POD PARYŻEM. KATORŻNIK SACHALIŃSKI, MUZEOLOG,

BADACZ GINĄCYCH KULTUR LUDÓW SYBERYJSKICH ORAZ PODHALA

Mogiłę poświęcił ks. Stanisław Parzygnat z zakopiańskiej parafii pod wezwaniem Najświętszej Rodziny. On też przypomniał pokrótce życie B. Piłsudskiego, wspominając iż droga, którą przebył nie była łatwa, tak niełatwa, jak niełatwym było życie katorżnika.

3. O czym mówiły referaty

Część referatowa symposium rozpoczęła się w dniu 20 października o godzinie 9-tej w sali konferencyjnej Urzędu Miasta Zakopane. Przemówienie powitalne wygłosił dr M. Rokosz, prezes Towarzystwa Muzeum Tatrzańskie, przypominając, że we wrześniu 1999 roku w tej samej sali zakończyła się III międzynarodowa konferencja omawiająca życie i naukową działalność B. Piłsudskiego. Podkreślił także, że wówczas dyrektor Muzeum Tatrzańskie Teresa Jabłońska zapewniła, iż w roku 2000 Zakopane odda hołd B. Piłsudskiemu w sposób szczególny przez poświęcenie wzniesionej symbolicznej mogiły na cmentarzu Zasłużonych. Spełnienie tej obietnicy dało asumpt do zorganizowania symposium, którego tematyka zamyka się w formule: „Bronisław Piłsudski – człowiek – uczonek – patriota”. W sumie w programie symposium było 11 referatów. Z przyczyn niezależnych od organizatorów na obrady nie przybyli: Bronisław Szostakowicz z Irkucka i Stanisław Czarniecki z Krakowa. Nie nadesłali oni także swoich referatów. B. Szostakowicz za przedmiot swoich rozważań wyznaczył temat: *Czy Bronisław Piłsudski był przypadkową ofiarą carskich represji? Rozważania na marginesie eseju Witolda Kowalskiego „Cena honoru”*¹⁰.

Natomiast S. Czarniecki zgłosił temat: *Starania Bronisława Piłsudskiego o wydanie pieśni ludów syberyjskich*. Nieobecna była także Margarita F. Chartanowicz z Petersburga, ale jej referat pt. *Młodość uczonego. Bronisław Piłsudski w więzieniu, na zesłaniu i na katordze* przedstawił Z. Wójcik z Muzeum Ziemi Polskiej Akademii Nauk. Na marginesie tego referatu ciekawe spostrzeżenia dorzucił Franciszek Nowiński z Gdańska, który zapowiedział, że swój obszerny głos w dyskusji przedstawi w formie rozszerzonego tekstu do druku w materiałach pokonferencyjnych.

Interesujące kwestie natury biograficznej dotyczące B. Piłsudskiego przedstawił w swoim wystąpieniu Adolf Juzwenko z Wrocławia. Skupił się on na klimacie domu rodzinnego Piłsudskich i warunkach społeczno-politycznych panujących na Litwie po powstaniu styczniowym. Jego oceny zbiczne były w niektórych momentach z klimatem zapisków jakie młody B. Piłsudski czynił w swoim dzienniku szkolnym, ale po wielokroć wykraczały one poza nie i rzucały pełniejsze światło na problem stosunków polsko-rosyjskich po powstaniu styczniowym. Charakteryzowały rolę ziemiaństwa w patriotycznym wychowaniu młodzieży i w kultywowaniu idei niepodległości. Kwestie dorobku naukowego B. Piłsudskiego znalazły się w wystąpieniu A. Kuczyńskiego, który przedstawił je w referacie zatytułowanym *Do zobaczenia w XX wieku. Początek drogi Bronisława Piłsudskiego ku nauce i recepcja dorobku*. W konkluzji stwierdził autor, że dorobek ten coraz powszechniej cytowany jest w licznej literaturze dotyczącej Niwchów, Ajnów i Oroków. Ponadto referent przedstawił wielość przedsięwzięć naukowo-badawczych jakie na gruncie nauki japońskiej, rosyjskiej i polskiej znalazły należne im miejsce. Zbigniew Wójcik zwrócił uwagę na myśl muzealniczą B. Piłsudskiego, stwierdzając iż była ona nowatorska i po latach jego ustalenia i propozycje sprawdziły się w praktyce¹¹.

W programie konferencji znalazły się także referaty uściślające związki B. Piłsudskiego z Zakopanem i jego badaniami na Podhalu. Lesław Dall wygłosił referat pt. *Bronisław Piłsudski w Zakopanem*, w którym zidentyfikował wiele miejsc związanych z pobytem tego badacza w stolicy polskich Tatr. Natomiast Jerzy Roszkowski z Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem zajął się zagadnieniami mało do tej pory znanymi w biografii B. Piłsudskiego. Chodzi między innymi o jego poglądy na temat polskich kresów południowych i Słowaczyny.

O związkach B. Piłsudskiego z Akademią Umiejętności w Krakowie ciekawie mówił świetny znawca problemu, Jan Staszcz. Wskazał on na zasób archiwalny jaki znajduje się w zbiorach PAU, a dotychczas mało wykorzystywany przez biografów B. Piłsudskiego. Postulował by materiał ten możliwie najrychlej wprowadzić w obieg naukowy.

Wreszcie należy podkreślić ważność referatu wygłoszonego przez Halinę Florowską-Francię z Krakowa. Zajął się ona ostatnimi latami życia B. Piłsudskiego

w Szwajcarii i Paryżu (1915–1918) wydobywając na światło dzienne wiele nowych szczegółów¹².

Mało zbadanym dotychczas problemem zajął się A. Kuczyński w kolejnym referacie. Zwracał uwagę na ikonografię związaną z postacią B. Piłsudskiego widząc w upowszechnianiu tej kategorii źródeł osobliwą formę komunikacji społecznej związanej z szerzeniem wiedzy o tym uczonym. Tekst był ilustrowany wielką liczbą plansz, przedstawiających wizerunki B. Piłsudskiego, a także omawiających wydany po jego śmierci medal oraz dzieje powstania pomnika w Južno-Sachalińsku.

Wygłoszone referaty spotkały się z żywą reakcją słuchaczy, którzy w toku dyskusji wskazali na wielość nowych kierunków studiów biograficznych, jakie w odniesieniu do postaci B. Piłsudskiego powinny być podjęte w Polsce. Jako przykład takich systemowych rozwiązań wskazywano powołanie w Južno-Sachalińsku Instytutu Naukowego Dziedzictwa Bronisława Piłsudskiego. Towarzystwo Muzeum Tatrzańskiego, jeden z organizatorów sympozjum podjął natomiast temat badawczy, dotyczący ustalenia dokładnego kalendarium pobytu i działalności B. Piłsudskiego w Polsce, od momentu jego powrotu i zamieszkania w Krakowie, aż do czasu opuszczenia Zakopanego i wyjazdu do Wiednia po rozpoczęciu pierwszej wojny światowej. Organizatorzy sympozjum zapowiedzieli też opublikowanie tomu studiów zawierającego wygłoszone referaty i pełną charakterystykę dyskusji.

Uczestnicy konferencji otrzymali także okolicznościowe wydawnictwo pod nazwą *Zesłaniec – etnograf – polityk. Bronisław Piłsudski*, wydane staraniem Ośrodka Badań Wschodnich Uniwersytetu Wrocławskiego. Ponadto nakładem prywatnym (A. Kuczyński) ukazały się cztery karty pocztowe z podobizną B. Piłsudskiego, a z okazji sympozjum Urząd Pocztowy nr 1 w Zakopanem, w dniu 20 października 2000 r. stosował okolicznościowy datownik, wykonany kosztem Centralnego Zarządu Poczty Polskiej w Warszawie. Program sympozjum zakopiańskiego, jak i odsłonięcie symbolicznej mogiły B. Piłsudskiego na Cmentarzu Zasłużonych w Zakopanem, to trwałe znaki pamięci zawierające zapis jego losu, życiowej katastrofy, egzystencji zesłańczej i badawczego trudu. To wszystko dopełnia się wzajemnie i nabiera szczególnego znaczenia po latach gdy śledzimy uważnie jego zesłańczy szlak i drogę ku etnografii.

Przypisy

¹ A. M a j e w i c z : *Tretja miezdunarodnaja konferencija, poswiaszczennaja Bronislawu Piłsudskomu i ego naucznomu diehu. Krakow–Zakopane. 29/8–7/9 1999 goda. „Izwestija Instituta nasledija Bronisława Piłsudskogo” z. 4:2000 s. 195–201; M.M. P r o k o f i e w : Na III miezdunarodnoj konferenciji po naucznomu naslediju B.O. Piłsudskogo w Polsce (awgust–sientjabr 1999 r.). Tamże s. 202–206.*

² J. S o b c z a k : *Lenin bliski Polakom. Śladami wspomnień i dokumentów*. Warszawa 1997; *Polacy o Leninie. Wspomnienia*. Opracowali Leonard D u b a c k i , Zbigniew I w a ń c z u k , Jan S a w c z a k . Warszawa 1970.

³ Z.J. W ó j c i k : *O Borysie Wigiliwie (komentarz do listu Mieczysława Limanowskiego)*. „Rocznik Podhalański“ Z.7:1997 s. 269–280; P.M. K a l e n i c z e n k o , W.S. S u r m i ń s k a : *Z życia i działalności w Polsce przyjaciela Lenina – Borysa Wigiliwa*. W: „Z Dziejów Stosunków Polsko-Radzieckich. Studia i Materiały“ z. 5: 1970 s. 269–294; A. J a w o r s k i : *Borys Wigiliw – życie i badania naukowe Tatr*. „Prace Muzeum Ziemi“ T. 21:1973 z. 1 s. 163–168.

⁴ A. M a j e w i c z : *Zagadka odnogo portreta i odnoj družby. Adamas Warnas i Bronisław Piłsudskij*. „Izwiestija Instituta nasledija Bronisława Piłsudskiego“ Z. 3:1999 s. 151–155; A. K u c z y ń s k i : *Nowyj portret Bronisława Piłsudskiego*. Tamże s. 156–159.

⁵ J. Z d e b s k i : *Stary cmentarz w Zakopanem. Przewodnik biograficzny*. Warszawa-Kraków 1986.

⁶ *Stanisław Witkiewicz. Człowiek – Artysta – Myśliciel. Materiały z sesji zorganizowanej w osiemdziesiątą rocznicę śmierci artysty. Zakopane 20–22 października 1995 roku*. Pod redakcją Z. M o ń d z i e r z a , Zakopane 1997; *Stanisław Witkiewicz 1851–1915*. Zakopane 1996 (Publikacja jest katalogiem wystawy monograficznej przygotowanej przez Muzeum Tatrzańskie im. dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem).

⁷ A.F.M. [Alfred F. M a j e w i c z], *Trzecia międzynarodowa konferencja na temat Bronisława Piłsudskiego i jego spuścizny naukowej, Kraków 29 sierpnia–3 września 1999 roku*. „Japonica“ Z. 11:1999 s. 268–275; M.M. [Mikołaj M e l a n o w i c z]: *Wystawa Bronisław Piłsudski 1866–1918*. Tamże s. 275–276; M. S t ę p k a : *Bronisław Piłsudski – starszy brat Józefa (Konferencja w Krakowie)*. „Zestaniec“ Z. 4:1999 s. 20–27; J. K a m o c k i : „*Bronisław Piłsudski 1866–1918*“ – *Wystawa biograficzna*. Tamże s. 25–27; A.A. B a j o r : *Broniś. Na marginesie Międzynarodowej Konferencji w Krakowie i Zakopanem – 1999 – ku czci Bronisława Piłsudskiego*. „Magazyn Wileński“ Z. 10:1999 s. 29–33; „Magazyn Wileński“ Z. 11:1999 s. 26–28; J.M. R o s z k o w s k i : *O zakopiańskiej działalności Bronisława Piłsudskiego. Z Sachalinu pod Giewont*. „Tygodnik Podhalański“ Z. 36:1999 s. 23.

⁸ A. K u c z y ń s k i : „*Kochany Wujaszku*“. *Listy Bronisława Piłsudskiego do Stanisława Witkiewicza*. „Literatura Ludowa“ Z. 1:1999; t e n ż e : „*Kochany Wujaszku*“. *Listy Bronisława Piłsudskiego do Stanisława Witkiewicza*. „Literatura Ludowa“ Z. 4–5:1999.

⁹ B. P i ł s u d s k i : *W sprawie Muzeum Tatrzańkiego. O urządzenie działu ludoznawczego*. „Rocznik Podhalański“ Z. 1: 1914–1921.

¹⁰ Artykuł opublikowany na łamach „Izwiestiji Instituta nasledija Bronisława Piłsudskiego“ nr 1:1998, pt. *Cena czasti*. (Kommentarii k awtobiografii Bronisława Piłsudskiego), a jego autorem jest Witold K o w a l s k i z Londynu.

¹¹ Problem ten podjęty został przez kilkanaście laty przez A. Kuczyńskiego w artykule zatytułowanym: *Bronisław Piłsudski and his contribution to the ethnographical museology*. „Ethnologia Polona“ Z. 15/16: 1991, stanowiącym wersję referatu wygłoszonego na konferencji poświęconej B. Piłsudskiemu, jaka odbyła się w 1985 roku na Uniwersytecie Hokkaido w Sapporo.

¹² Zobacz też publikowany na ten temat artykuł: A. K u c z y ń s k i : *Związki Bronisława Piłsudskiego z Komitetem Narodowym Polskim w Paryżu*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ Z. 3–4:1999 i t e n ż e : *Między etnografią a polityką. Bronisława Piłsudskiego związku z polską emigracją i jego działalność na rzecz odzyskania niepodległości (1914–1918)*. „Prace Naukowe Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią“ Z. 4:2000.

Antoni Kuczyński
(Wrocław)

ETNOFARMAKOLOGIA CZY EUROFARMAKOLOGIA ?

Etnofarmakologia – dziedzina z pogranicza nauk przyrodniczych i humanistycznych – budzi rosące zainteresowanie i nadzieje na ponowne odkrycie i zaadaptowanie zapomnianych środków i sposobów leczniczych.

Do tej tematyki nawiązuje hasło „Od źródeł wiedzy do leków przyszłości“, które było myślą przewodnią IV Międzynarodowego Kongresu Etnofarmakologii. Zorganizowany przez Société Française d’Ethnopharmacologie, Institut Européen d’Ecologie i European Society of Ethnopharmacology kongres odbył się w dniach 11–13 maja 2000 r. w Metz.

Konferencję zainaugurował Jacques Fleurentin, przedstawiając złożoną problematykę etnofarmakologii, nad którą współpracują przedstawiciele różnych gałęzi nauk. Prowadząc poszukiwania nowych surowców leczniczych, uczeni sięgają do dawnych źródeł pisanych oraz do tradycyjnej wiedzy leczniczej społeczeństw lokalnych, przekazywanej drogą ustną. Dążą do poznania, opisanie i oceny tradycyjnych oraz starożytnych systemów leczniczych.

W pierwszym dniu kongresu omawiano genezę tradycyjnych farmakopei. Przedstawiono źródła archeologiczne, istotne dla poznania lecznictwa i chorób nękających ludzi prehistorycznych. Badania ludzkich szczątków, pozostałości pokarmu i odchodów pozwalają ujawnić, które surowce lecznicze znano i wykorzystywano w tych odległych epokach. Poruszono również interesujące zagadnienie samolecznictwa zwierząt oraz ludowej weterynarii. Zwrócono uwagę na stosowane rośliny oraz fakt przekazywania wiedzy leczniczej w grupie zwierząt (szympanów). Przedstawiono także źródła pisane starożytnych kultur Bliskiego Wschodu, Egiptu i Mezopotamii, dotyczące środków leczniczych, sposobu ich wytwarzania i stosowania.

Burzliwą dyskusję wywołał, kończący pierwszy dzień kongresu, referat Jean-Marie Pelta na temat ekonomicznych i etycznych aspektów opatentowywania biotechnologii środków leczniczych.

Drugi dzień poświęcony był tradycyjnym systemom leczniczym. Prezentowano leki chińskich farmakopei i na ich przykładzie przedstawiono możliwości wykorzystywania tradycyjnych leków we współczesnej medycynie. Omówiono